

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
& ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ Δ/ΝΣΗ Π/ΘΜΙΑΣ
& Δ/ΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
ΚΡΗΤΗΣ
(Π.Ε.Κ.Ε.Σ. ΚΡΗΤΗΣ)

Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου
Φιλολόγων (ΠΕ02)
Βασυλεία Καλοκύρη

Ταχ. Δ/ση: Ρολέν 4
Ταχ. Κώδικας: 713 05 ΗΡΑΚΛΕΙΟ
Τηλ.: 2810 24 68 60
2810 24 64 00
κιν.: 697 99 30 724
E-mail: pekeskritis@sch.gr
E-mail προσωπ.: kalokyri@sch.gr
Ιστότοπος: ΦΙΛΟΛΟΓΟΙ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
<http://users.sch.gr/sfscholiki/fi>
ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΕΣ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ
<http://diktyofilologonkalokyri.weebly.com/>

Ηράκλειο, 19-1-2022

Αρ. Πρωτ.: Φ.2 /115

ΠΡΟΣ:

- Διευθύνσεις και Φιλολόγους Σχολείων Δ.Ε. Ηρακλείου επιστημονικής ευθύνης της Σ.Ε.Ε. Β. Καλοκύρη
- Δ/σεις και Εκπαιδευτικούς Σχολείων Παιδαγωγικής αρμοδιότητας Ηρακλείου και Ρεθύμνου (διαμέσου των Δ/σεων των Σχολείων τους)
2^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
2^ο ΓΕΛ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
4^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
4^ο ΓΕΛ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
7^ο ΓΕΛ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
8^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΠΡΟΦ. ΗΛΙΑ
ΠΡΟΤΥΠΟ ΓΕΛ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΣΥΒΡΙΤΟΥ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΦΟΥΡΦΟΥΡΑ
ΓΕΛ ΦΟΥΡΦΟΥΡΑ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΣΠΗΛΙΟΥ
ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ ΣΠΗΛΙΟΥ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΟΞΑΡΕ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

ΚΟΙΝ:

1. ΠΔΕ Κρήτης
2. Δ/ση Δ/θμιας Εκπ/σης Ηρακλείου
3. Δ/ση Δ/θμιας Εκπ/σης Ρεθύμνου
4. Π.Ε.Κ.Ε.Σ. Κρήτης

Θέμα: Υλικό ανατροφοδότησης από την εισήγηση της Β. Καλοκύρη. «Απελευθερωτικοί αγώνες της Κρήτης κατά των Τούρκων και πολιτισμικοί κώδικες στο λογοτεχνικό έργο της Αντωνούσας Καμπουράκη και της Αρτεμισίας Χαριτάκη-Καψωμένου.»

Αγαπητοί και Αγαπητές Συνάδελφοι,

Σας αποστέλλω σε συνημμένο αρχείο (ψηφιακή παρουσίαση) υλικό ανατροφοδότησης από την εισήγησή μου με θέμα: «Απελευθερωτικοί αγώνες της Κρήτης κατά των Τούρκων και πολιτισμικοί κώδικες στο λογοτεχνικό έργο της Αντωνούσας Καμπουράκη και της Αρτεμισίας Χαριτάκη-Καψωμένου».

Η εισήγηση παρουσιάστηκε στο πλαίσιο της Εσπερίδας του Π.Ε.Κ.Ε.Σ. Κρήτης για την ολοκλήρωση δράσεων του επετειακού έτους για το 1821 («Παρεμβάσεις και προτάσεις για διδασκαλία με αφορμή τα 200 χρόνια από την επανάσταση του 1821», 12-1-2022).

Το υλικό ανατροφοδότησης που αποστέλλεται μπορεί να αποτελέσει αφορμή για περαιτέρω γνωριμία με το έργο των δυο Κρησών λογοτεχνών, του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα, αντίστοιχα, τις οποίες, πέρα από τις διαφορές τους, αξίζει να γνωρίζουμε ως σημαντικές φυσιογνωμίες γυναικών λογοτεχνών της εποχής τους. Μέσα από το έργο τους μπορούμε να εντοπίσουμε βασικούς κώδικες του παραδοσιακού πολιτισμικού προτύπου, που μπορούν να συμβάλουν στο καίριο

ζήτημα της πολιτισμικής αυτογνωσίας μας αλλά και στη σύγχρονη προβληματική για την ποιοτική αναμόρφωση του πολιτισμού, στον 21^ο αιώνα της παγκοσμιοποίησης και του ατομισμού.

Οι Συνάδελφοι Φιλολόγοι των σχολείων Δ.Ε. αρμοδιότητάς μου μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μου για περαιτέρω αξιοποίηση του έργου των δυο λογοτεχνών στο πλαίσιο του μαθήματος της λογοτεχνίας ή και διαθεματικής αξιοποίησης στην ιστορία (π.χ. επεξεργασία στην τάξη ολόκληρου διηγήματος ή αποσπασμάτων από τα έργα, εκπόνηση διαθεματικού project στο Γυμνάσιο ή δημιουργικής εργασίας στο Λύκειο, σύνδεση με τοπική ιστορία κ.ά.).

Στη διάθεσή σας για διευκρινίσεις και κάθε δυνατή υποστήριξη στο έργο σας.

Με εκτίμηση και συναδελφικούς χαιρετισμούς,

Βασιλεία (Λιάνα) Καλοκύρη
Συντονίστρια Εκπαιδευτικού έργου
ΠΕ02 Φιλολόγων Ηρακλείου

Ακριβές αντίγραφο από το πρωτότυπο που τηρείται στη Γραμματεία του ΠΕ.Κ.Ε.Σ Κρήτης

Συνημμένο: Βλ. επόμενη σελίδα, Ψηφιακή παρουσίαση:

Β. Καλοκύρη. «Απελευθερωτικοί αγώνες της Κρήτης κατά των Τούρκων και πολιτισμικοί κώδικες στο λογοτεχνικό έργο της Αντωνούσας Καμπουράκη και της Αρτεμισίας Χαριτάκη-Καψωμένου.»

Εσωτερική διανομή: 1.Οργανωτική Συντονίστρια ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Κρήτης

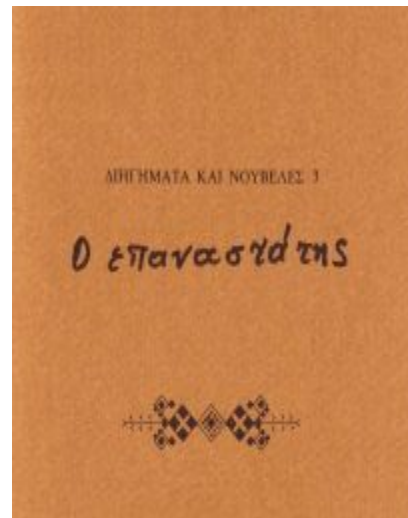
ΕΣΠΕΡΙΔΑ ΠΕ.Κ.Ε.Σ Κρήτης

«ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΑ 200 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821»

Διαδικτυακή Εσπερίδα 12-1-2022

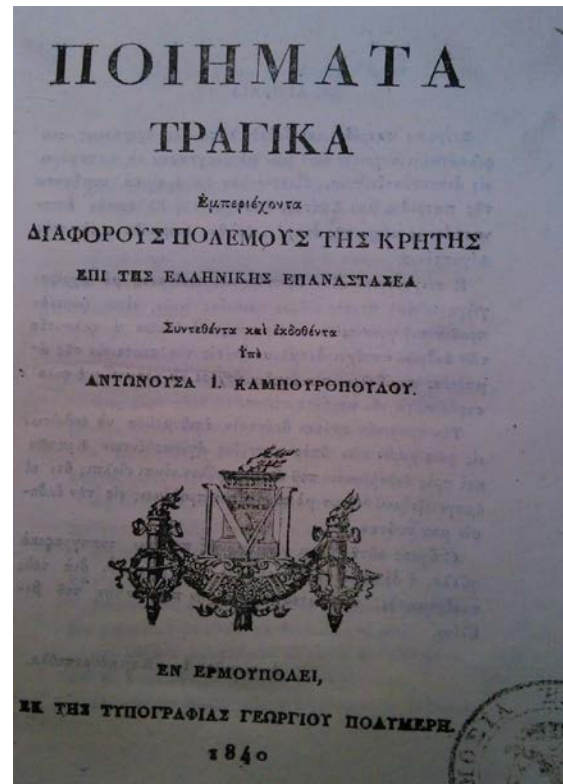
Απελευθερωτικοί αγώνες της Κρήτης κατά των Τούρκων και πολιτισμικοί κώδικες στο λογοτεχνικό έργο της Αντωνούσας Καμπουράκη και της Αρτεμισίας Χαριτάκη-Καψωμένου.

Βασιλεία (Λιάνα) Καλοκύρη
Συντονίστρια Εκπ/κού Έργου Φιλολόγων

Αντωνούσα Καμπουράκη

*Ποιήματα Τραγικά
εμπεριέχοντα
διαφόρους πολέμους
της Κρήτης επί της
Ελληνικής
Επαναστάσεως*
Ερμούπολη
Σύρου 1840
Αντωνούσα
Καμπουράκη ή
Καμπουροπούλα
(Καμπουροπούλου)

2021 εκδ. Στιγμός, με
εισαγωγή-επίμετρο Β.
Ρούσου)

Πηγές για μια λησμονημένη ποιήτρια από την Κρήτη

- 1863, Dora d' Istria, *Excursions en Roumelie et en Moree par madame Dora d' Istria*, v.1, Zurich- Meyet et Zeller, Paris-J. Cherbuliez, σ.313.
- 2006, εισήγησή της Σοφίας Ντενίση «*Ευανθία Καϊρη, Αντωνούσα Καμπουράκη, Μαρία Μηχανίδου*»
- 2007, Αναφορές από την Ειρήνη Ριζάκη στο έργο της *Οι “γράφουσες” Ελληνίδες, σημειώσεις για τη γυναικεία λογοσύνη του 19ου αιώνα*, Αθήνα, σ. 143-165.
- 2010, Κωνσταντίνος Φουρναράκης. *Η διαμόρφωση μιας ανεξάρτητης γυναικείας ταυτότητας στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα· η περίπτωση της ποιήτριας Αντωνούσας Καμπουράκη*. https://www.eens.org/EENS_congresses/2010/Fournarakis_Konstantinos.pdf
- 2014, Έκδοση της τραγωδίας της Καμπουράκη *Η Λάμπρω* σε επιμέλεια του Κ. Φουρναράκη
- 2021 Βαρβάρα Ρούσσου (εισαγωγή –επίμετρο) *Αντωνούσα Καμπουράκη, Ποιήματα Τραγικά*

Η Αντωνούσα Καμπουράκη (1790-1875)

πρωτοπόρος: λογοτέχνης- ιστορικά-πολεμικά κατορθώματα
– υποστήριξε μόρφωση και κοινωνική ελευθερία γυναικών

Από περιοχή Χανίων – Κυδωνία

Γνώριζε από την Κρήτη γραφή και ανάγνωση

- ❖ Γάμος – άγνωστο επίθετο συζύγου -σκοτώθηκε πολεμώντας (αναφορά της στα Ποιήματα Τραγικά –σπήλαιον Μελιδόνι)
- ❖ Πρόσφυγας στη Μονεμβασιά (;) 1824
- ❖ Σύρο: περιβάλλον πνευματικό- αξίες διαφωτισμού – Μεγάλη ιδέα - επαφές με Δημ. Χριστίδη, βουλευτή-μετέχοντα στην επανάσταση της Κρήτης 1841 – ίσως γνωριμία και με Ευανθία Καΐρη - Θάνατος του γιού της (1838;)
- ❖ Γάμος με Εμμ. Ζαραχάνη - δεύτερη χηρεία.
- ❖ 1840 *Ποιήματα Τραγικά* περ. 400 αντίτυπα (έκδοση λίγο πριν το ξέσπασμα της νέας επανάστασης της Κρήτης 1841) **ΧΩΡΙΣ ΨΕΥΔΩΝΥΜΟ**
- ❖ Μεσολόγγι 1860 –συνάντηση με Dora d' Istria
- ❖ –πέραςμα από Ναύπλιο-αντιοθωνικό κίνημα
- ❖ Αθήνα - θάνατος 1875

«Αγγελία» (προλεγόμενα- εισαγωγικά)

“Την τραγικήν διήγησιν επιθυμούσα να εκδώσω εις φως χάριν των υπέρ πατρίδος αγωνισθέντων Κρητών και προς ενθάρρυνσιν του ωραίου φύλου[...].”

«Ποιήματα Τραγικά» της Αντων. Καμπουράκη (ά έκδοση: 1840, στη Σύρο --- 2021 εκδ. Στιγμός, με εισαγωγή-επίμετρο Β. Ρούσσου)

« Τα “Ποιήματα Τραγικά” ανήκουν στην μακρά λογοτεχνική παράδοση των έμμετρων υστεροβυζαντινών ιστορικών αφηγήσεων, όπου διασταυρώνονται τα ρεύματα της λόγιας και της λαϊκής παράδοσης, η αφήγηση του λογίου χρονογράφου και του αγράμματος ριμαδόρου. Την παράδοση της κρητικής ιστορικής ρίμας η Αντωνούσα την κατέχει καλά» (Κ. Φουρναράκης, 2010)

❖ Ιστορικά γεγονότα – τοπική ιστορία: Επεισόδια και μάχες της Κρητικής επανάστασης 1821-1828

- 1^η και άμεση έμμετρη παρουσίαση κύριων συμβάντων, αγώνες, νίκες, θυσίες
- πολύστιχη έμμετρη αφήγηση, περίπου 2800 στίχοι,
- Η ιστορία χωρίζεται σε δυο μέρη:
 - ✓ το πρώτο από την έναρξη της επανάστασης. **1821** έως την άφιξη του τουρκοαιγυπτιακού στόλου το **1824**, που σηματοδοτεί το πρώτο δύσκολο σημείο στην εξέλιξη του Αγώνα,
 - ✓ το δεύτερο από εκείνη τη χρονική στιγμή μέχρι το τέλος της επανάστασης και την παράδοση της Κρήτης στην Τουρκία (πηγή: Φουρναράκης)

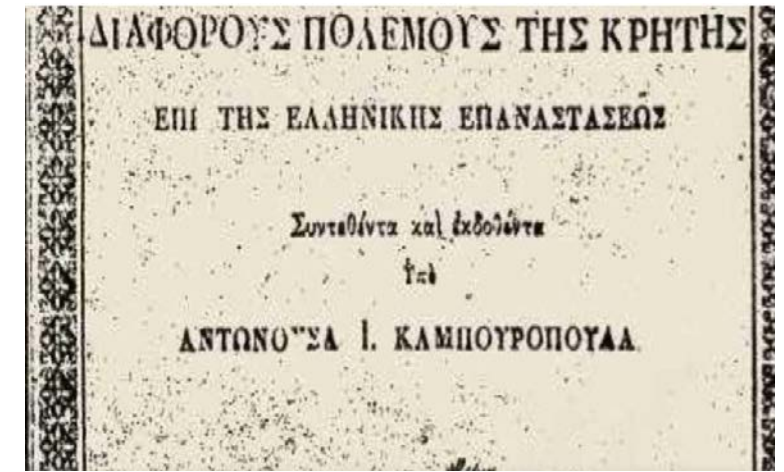
❖ Ανακάλυψη δομών που εκφράζουν πολιτισμική αντίληψη (πρότυπο πολιτισμού)

«Ποιήματα Τραγικά» της Αντων. Καμπουράκη

ι. Ιστορικά γεγονότα – τοπική ιστορία

Π.χ.

- Πόλεμος εις το Θέρισο και νίκη των Ελλήνων (2021:25)
- Έτερος πόλεμος εις την Μαλάξαν και νίκη των Ελλήνων (2021:27-33) *(χωριό υψόμ 470 μ., με θέα στον κόλπο της Σούδας, Ν. Χανίων, Κρήτη.)*
- Έτερος πόλεμος εις την θέσιν Μαλιβίζι και νίκη των Ελλήνων (2021:33)
- (Απρίλιος 1822-Ιούλιος)
 - Διαπραγματεύσεις και παράδοσις της Καντάνου (2021:50)
 - Πόλεμος και νίκη των Ελλήνων εις τον Γαλατάν (2021:60)
 - Πόλεμος και νίκη των Ελλήνων εις το Ρέθεμνος (2021:68)
 - Πόλεμος και νίκη των Ελλήνων εις το Κάστρον (2021:76)
- κ. ά.

II. Πολιτισμικοί κώδικες.

Η σχέση με τη γενέθλια γη – την πατρίδα Η ποιήτρια-αφηγήτρια-πρόμαχος της πατρίδας

Εις σε φιλάτη μου πατρίς! Θα 'κδώσω ιστορίαν
Ίσως ευρώ στην λύπην μου κάποιαν παρηγορίαν.
Ποταμιδόν τα αίματα τρέξαν στα χώματά σου,
κ' εις μάτην εχαθήκασι τα τέκνα τα δικά σου.

...

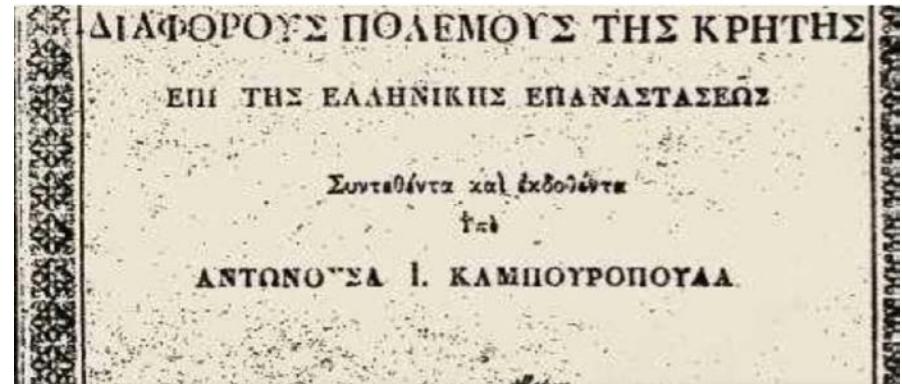
**Επεθυμούσα πάντοτε δια να παραστήσω,
βάσανα και αγώνας σου στον κόσμο να κηρύξω.
Ίνα γνωρίσουν βασιλείς τα δικαιώματά σου,
Και λάβωσι συμπάθειαν πατρίδα στα δεινά σου.**

Δεν μ' άφησ' η αμάθεια δια να εκπληρώσω,
Και την επιθυμίαν μου στον κόσμο να εκδώσω.

β

Ο παλαιός περιορισμός πατρίδα του νοός μου,
Στιχούργημα σ' ιστόρησεν ο ενθουσιασμός μου.
Ανάγκη είν' τα τέκνα σου πλέον να φημισθούσι,
Κ' οι θαυμαστοί αγώνες των στον κόσμο να φανούσι.

(2021:18-19)

- *Στενή σχέση υποκειμένου με λαϊκή κουλτούρα*

Σχέση με την πατρίδα εκφράζεται μέσα από τους στίχους

Ο ήρωας-πρόμαχος

α. δεσπότης

Με τόλμην τ'απεκρίθηκε (*ο δεσπότης*), τον Μοχαμέτη βρίζει [*τον Βεζήρη*]

Και την θρησκείαν βλασφημών το στήθος του εγγίζει.

Κτυπάτε εις το στήθος μου σκυλιά όσο μπορείτε,

Σήμερις αποθνήσκω 'γω και σεις θε να χαθήτε.

Σήμερης αποθνήσκω 'γω θάνατον δεν φοβούμαι,

Οι αδελφοί μου μένουσι να με εκδικηθούνε.

Τον θάνατόν μου σήμερης τον έχω ευτυχίαν,

Τα τέκνα μου θα μείνουσι εις την ελευθερίαν.

(2021:22)

συλλογικό Υποκείμενο - ο λαός πολύτιμο Αντικείμενο= ελευθερία

Χιλιάδες ήτον στα βουνά γυναίκες και παιδιά,
το ύψιστο εκφράζαμεν για την ελευθερίαν.
Η έγκυες γεννούσασι εκεί που περπατούσαν,
τα βρέφη μένασι νεκρά και άλλοι τα πατούσαν.
Μητέρες παρατούσασι τα βρέφη των στα δάση,
Θρήνος, κλαυθμός εγένετο και τις να τα κυττάξει!
Κείναις η νέαις των Χανιών η καλομαθημέναις,
εις τα βουνά εμένασι πολλαίς αποθαμένες.
Μήτε ψωμί μήτε νερόν δεν είχαμε μαζή μας,
μόνο τα χόρτα του βουνού ήτανε η τροφή μας.
Με όλον όπου είχαμεν δεινά και τυραννίαν,
ελπίδα πάντα είχαμεν για την ελευθερίαν,
κάθε στιγμήν ελέγαμεν πώς θα λευθερωθούμεν,
Ποτέ δεν το ηλπίζαμεν σε ξενειτιά να βγούμεν
2021:23-24.

Ο ήρωας-πρόμαχος Βοηθός του λαού

Ακούγοντας οι στρατηγοί το άθλιόν μας χάλι,
εγένετο στο στήθος των ανταραχή μεγάλη.
Δέκα Μαΐου το λοιπόν μια συμφωνία κάμνουν,
να αφανήσουν την Τουρκιά ή όλοι ν' αποθάνουν.
Να αφανήσουν την Τουρκιά ή όλοι να χαθούσι,
ετούτη την απόφασιν οι Έρωες βαστούσι.
Και ορκοθήκαν στον Χριστόν με καθαράν καρδίαν,
όλοι να ήναι σύμφωνοι σ' αυτήν την εκστρατείαν.
Με χώρις δειλιότητα ευθύς εσηκοθήκαν,
τον θάνατον οι Έρωες δεν τον εφοβηθήκαν.
(2021:24)

Λαός και αρχηγοί ενωμένοι ευφυΐα / αριθμητική δύναμη εχθρών

--- παραπέμπουν σε διαχρονικούς αγώνες και στρατηγική...

«ομιλία» στα άγρια βουνά (σ.103) Μπικοστρατής
(Δεληγιαννάκης Στρατής)

Αριστερά και δεξιά πρέπει να μοιρασθούμεν, την
σήμερον ως ήρωες γενναίοι να σταθούμεν.

Νύκτα εκεί να φθάσωμεν για να ετοιμασθούμεν,
και εις τα μετερίζια μας πρωί να ευρεθούμεν.

Ανδρείο μεγαλόψυχοι τώρα θε να γενούμεν,
θάνατον μη δειλιάσωμεν και όλοι ας χαθούμεν.

Το αίμα οπού χύσασιν πάλιν απ' τα παιδιά μας,
οπίσω να το πάρωμεν και να χαρή η καρδιά μας.

Αντωνούσα Καστανάκη. Ηρωική Κρητικοπούλα από την Κερά
Κισιάμου (γενν. 1844) που φορούσε την κρητική ανδρική
φορεσιά και πολεμούσε τους Τούρκους (περίοδο 1866)
<https://www.haniotika-nea.gr/antonousa-kampouraki-antonousa-kastanaki-artemisla-landraki-ntokou/>

Η ποθητή ένωση της Κρήτης με την Ελλάδα...

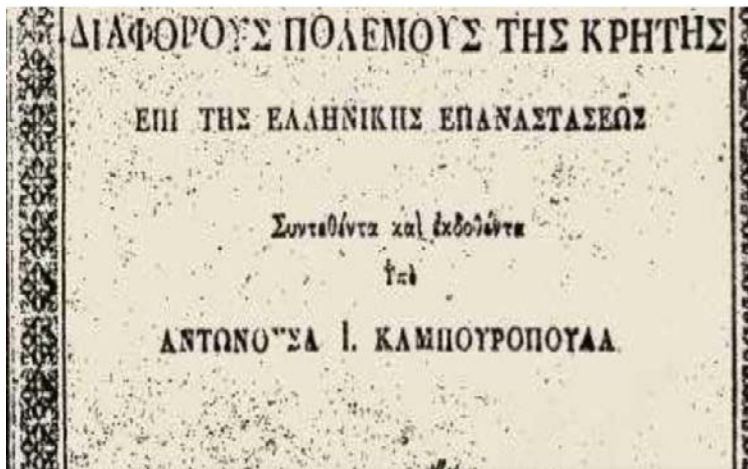
vs. μεταγενέστερη “ψευδο-ιστορία” για δήθεν επιθυμία επαναστατών για χωρισμό Κρήτης...

- Τέλος των πολέμων

Παρατηρήσεις της εκδότριας

Οι Κρήται δικαιώματα έχουν για την πατρίδα, Και δια τούτ' ευρίσκονται πάντοτε με ελπίδα. Έκαμαν στην πατρίδα τους πολλαίς ανδραγαθίαις, μικρές δεν ήτον βέβαια των Κρήτων αι ανδρίαις. ¹³⁵

- Επικλήσεις σε συγχρόνους για παρεμβάσεις στην Ελλάδα
- Επικλήσεις σε Όθωνα και Αμαλία να στηρίξουν την Κρήτη να ενωθεί με την Ελλάδα...

Αντίμαχος: Οι εχθροί -δυνάστες

Άγριοι, σκληροί

Μέσα εις την Μητρόπολιν έσφαζαν έναν-έναν
κι από την σκάλαν έτρεχεν ποταμηδόν το
αίμα...

Ογδόντα θανατώσασι εκείνην την ημέραν
κι ο ουρανός εμαύρισεν και έφριξεν η σφαίρα.
Κείνην την μέρα έφευγα από την πολιτείαν
και έτρεμ' ακατάπαυστα η μαύρη μου καρδιά.
Της πεδιάδος τα πουλιά ήκουα να λαλούσι
και εις τον δούλον έλεγα Τούρκοι μάς
κυνηγούσι....

Χιλιάδες ήταν στα βουνά γυναίκες και παιδιά
τον Ύψιστον εκράζαμεν για την ελευθερίαν

Βρέφη, γυναίκας, γέροντας όλους τους εμαζεύουν και εις
την ίδιαν την στιγμήν οι σκύλοι τους φονεύουν (2021:102)

- Φοβισμένοι σε ήττες μετά από αγώνες με τους Κρητικούς...

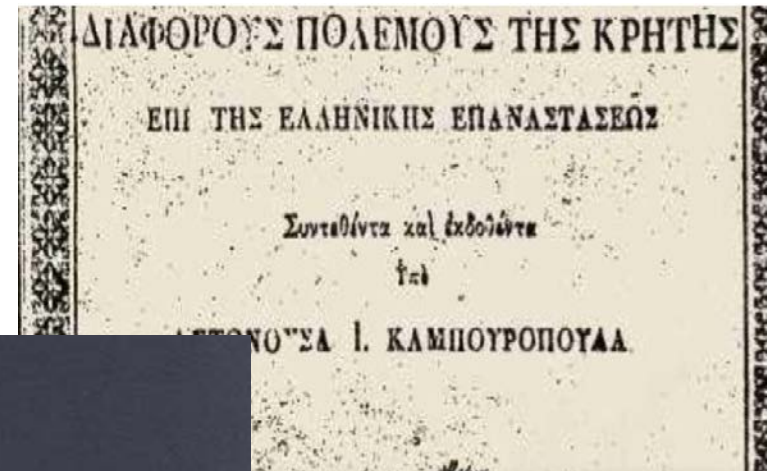
(βλ. στις ενότητες με τις μάχες και νίκες των Ελλήνων)

Τραγικότητα –πυρήνας ζωής...

«τραγικές ιστορίες» ζωή και θάνατος μέσα στη σκλαβιά και τους αγώνες

Σπήλαιο Μελιδονίου... («Κοντά στο Μιλοπόταμον σε μια σπιλιά εμβήκαν...») 2021:135

Ιστορία του «Ξεπατέρα» ή Ξωπατέρα (1828 στη Μονή Οδηγητριάς με 50 άνδρες και την αδερφή του) [εκδοχή της Καμπουράκη: «την αδερφήν του σκότωσε κι αμέσως παρεδώθη»] 136

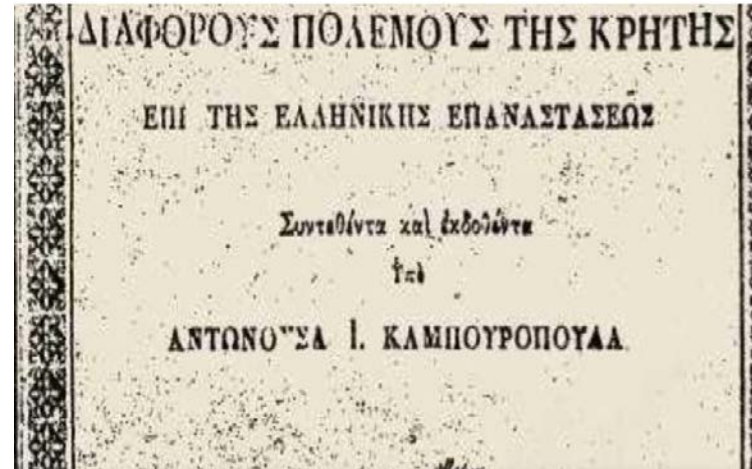

Πολιτισμικοί κώδικες...

(2021:136)

Το χρέος στους προγόνους

Λυπούμαι πώς δεν έλαβα καιρόν να σας γνωρίσω,
τους της πατρίδος ήρωας πάντας να ευφημήσω.
Είχατε το δικαίωμα να σας εγκωμιάσω,
Πλην δεν με έμεινε καιρός αυτό να εξετάσω

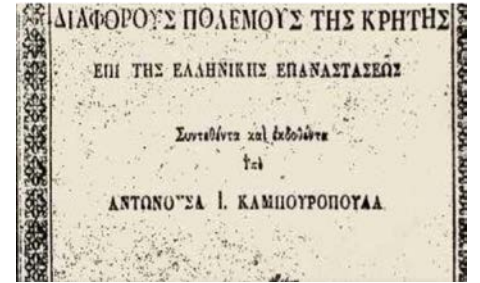

Η σκυτάλη στους νέους

Νέοι και νέαις της πατρίς σας έδωσα αιτίαν
Κάθε καιρόν να γράψετε σωστήν την ιστορίαν

Άνθρωπος – φύση !

Βασικός κώδικας του νεοελληνικού – παραδοσιακού
πολιτισμικού προτύπου

Μέσα από τις υπάρχουσες αναφορές στη φύση, **εκφράζεται αρμονία ανθρώπου-φύσης**, όχι φυσιολατρικά, αλλά **σαν αντίληψη πολιτισμού**. Η φύση «**συμπάσχει**», «**μετέχει**» στα **ανθρώπινα**, γίνεται το «**ηχείο**» τους (βλ. Καψωμένος, Δημοτικό Τραγούδι, Σολωμός κ.ά.)

Π.χ. στην ενότητα: **Πόλεμος και νίκη των Ελλήνων εις το Κάστρον (2021:84)**

«**Ευρίσκοντο οι Έλληνες εις μίαν χαράν μεγάλην,
δια την νίκην την λαμπράν οπού εκάμαν πάλιν.**

Τα άνθη τα κρύα νερά εις το χωρίον εκείνο,

Όλα αυτά συγχαίρουνταν την νίκη των Ελλήνων [προσωποποίηση – μέθεξη στα ανθρώπινα]

Της πεδιάδος τα πουλιά συγχαίρουνταν μαζί τους,

Δεν περιγράφετ' η χαρά που είχεν η ψυχή τους.

Ο Ελαιώνας χαίρουνταν τα δένδρα και τα άνθη,

Ελευθερώθη η πατρίς και η Τουρκιά εχάθη.» (2021:84)

[οι στίχοι θυμίζουν την αντίληψη ανθρώπου-φύσης στο δημοτικό τραγούδι]

Η γυναίκα... η πατρίδα – η ισότητα

«Ο κάθε ένας χρεωστεί καλό να ενεργήσει πάντοτε στην πατρίδα του και να την ωφελήσει. Ο γενικός κανονισμός ποτέ δεν εμποδίζει, να ομιλήσει ο καθείς εκείνο που νομίζει. Κ' η γυναικεία η φυλή βρίσκεται προικισμένη Ο πάνσοφος δημιουργός την έχει ποιημένη». 2021:18

ΑΓΓΕΛΙΑ

Αιτιολόγηση του γιατί γράφει (στέρησις πατρίδος–θάνατος γιου της)
Σκοπός «χάριν των υπερ πατρίδος αγωνισθέντων Κρητών και προς ενθάρρυνση του ωραίου φύλου..»

Αρτεμισία Χαριτάκη- Καψωμένου(1911-2002)

Η Αρτεμισία Χαριτάκη) έζησε και έγραψε στην περιοχή Χανίων Κρήτης. Καταγόταν από το Καστέλι Κισάμου.

Συγγραφέας και καθηγήτρια φιλόλογος (Εκπαιδευτήρια Κυδωνίας – Ιδιωτικό Γυμνάσιο Αλικιανού) συνέβαλε στα Γράμματα και την τοπική Ιστορία των Χανίων.

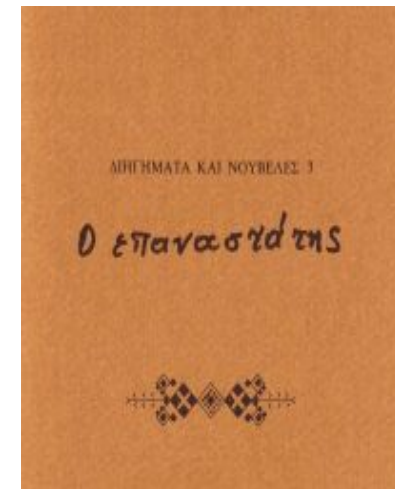
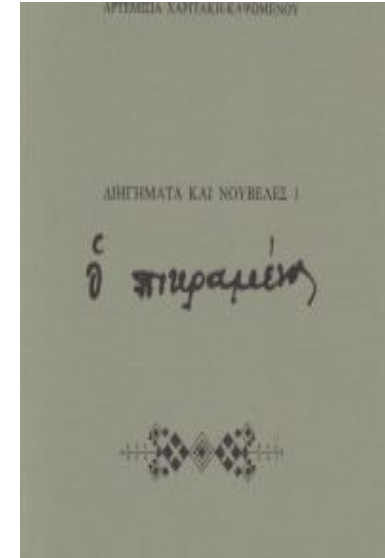
Συνεχίζοντας το έργο του συζύγου της, λογίου καθηγητή και συγγραφέα, Γεωργίου Καψωμένου, ανέλαβε μετά το θάνατό του τη διεύθυνση του τοπικού περιοδικού Αρχείο της Μάχης της Κρήτης.

Ασχολήθηκε κυρίως με την πεζογραφία αλλά και σε μικρότερο βαθμό με την ποίηση και τη φιλολογική κριτική. Συνέγραφε συστηματικά αλλά δημοσίευε με «αυστηρό κριτικό έλεγχο» (Μουτζούρης 2002: 219). Τα περισσότερα διηγήματα και νουβέλες της παρέμειναν αδημοσίευτα ως το 1984, οπότε και άρχισε η συγκεντρωτική έκδοση του έργου της σε τρεις τόμους με τίτλο

Διηγήματα και Νουβέλες 1 Ο πικραμένος (1984),

Διηγήματα και Νουβέλες 2 Μη μ' αποθάνει ο Θεός (1988),

Διηγήματα και Νουβέλες 3 Ο επαναστάτης (1993).

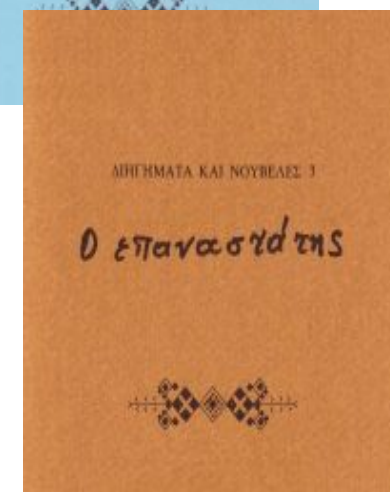
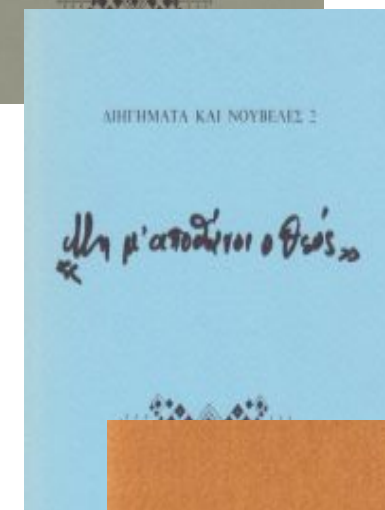
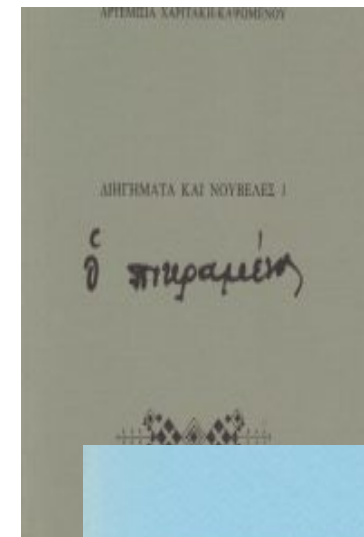
Πολιτισμικοί κώδικες

I. Η σχέση των ηρώων με την Ιστορία

Η «Ιστορία» της Κρήτης συναιρείται με την «ιστορία» των λογοτεχνικών ηρώων, και μάλιστα καθορίζει τη δράση τους στο αφηγηματικό παρόν.

Μέσα από τις «ιστορίες» αναδεικνύονται κώδικες αξιών:

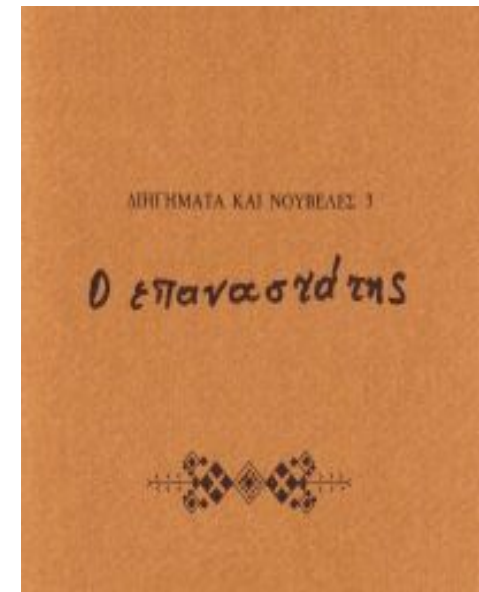
ηρωισμού, τιμής, φιλοπατρίας, αγάπης για την ελευθερία και τη ζωή- που παραπέμπουν στην παραδοσιακή κουλτούρα της Κρήτης κατά το σχήμα «παράδειγμα-μίμηση» (Καψωμένος, 2003α. 2011α. 2012β)

Ιστορικό παρελθόν = παράδειγμα → μίμηση

- Στο διήγημα της Α. Χαριτάκη «**Η φονεμένη βάρδια**» (τοπωνύμιο σε χωριό των Χανίων, που θυμίζει καθημερινά ότι εκεί έγινε «*το μεγάλο κακό στην τελευταία επανάσταση, προτού έρθει ο πρίγκιπας στην Κρήτη*» (9-12-1898) (Χαριτάκη 1993: 91) διαβάζουμε:

«Από τούτη τη δροσερή πηγή της ιστορίας του χωριού έπαιρνε αδιάκοπα η θεια Κωσταντινιά για να φαιδρύνει τις παιδικές ψυχές μας και να μας παιδαγωγήσει. Πόση χαρά ένιωθαν όλα τα παιδιά όταν μας ξανάλεγε για εκατοστή φορά, πώς ένας χωριανός, ο Σταυρουδής, στον καιρό της Τουρκιάς, παλικάρι τότε, άδειασε μια νύχτα το μαγατζέ των Καραγκιουλέδω –ήταν οι αγάδες στα Μαντονιανά, τουρκογειτονιά σε αρκετή απόσταση από το χωριό- κι εκουβάλησε κρασιά και τροφίματα στους επαναστάτες.»

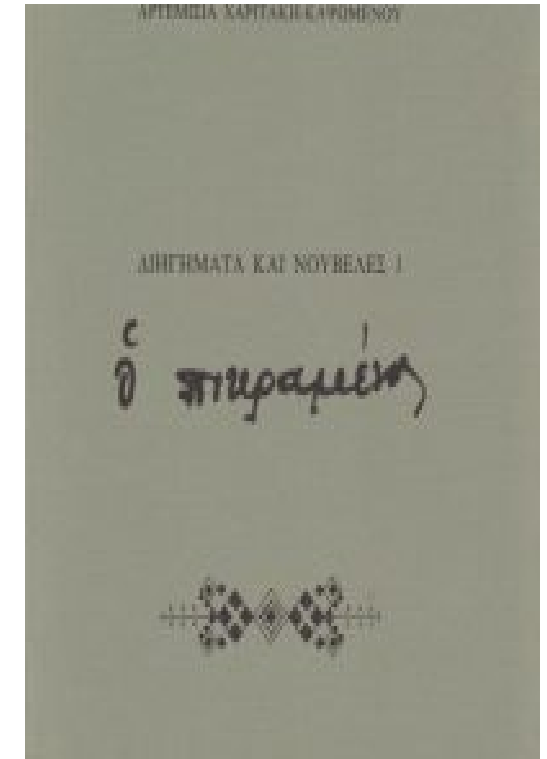

Διαχρονικό παρόν και πατρίδα (χρόνος-τόπος) Σύνδεση παρόντος (ιστορίας) με ιστορικό παρελθόν (Ιστορία) – κώδικες ηρωισμού, αγάπης για ελευθερία πατρίδας.

Στη νουβέλα της Α. Χαριτάκη «ο Πικραμένος» (Χαριτάκη, 1984), στο αφηγηματικό παρόν, που τοποθετείται μετά την «επανάσταση του Χαιρέτη (1841)» και λίγο καιρό πριν ξεσπάσει «ο πόλεμος του 66», «εισέρχονται» με αναδρομές αλληπάλληλοι αγώνες των Κρητών στην περιοχή της δυτικής Κρήτης, στα παλιότερα χρόνια της τουρκοκρατίας.

Οι ήρωες του μύθου, ο Μαύρος, μοναχικός, από φτωχή γενιά, περήφανος και με ανυπόταχτη ψυχή και ο άρχοντας Ντελή-Γιωργάκης, πέρα από τη βεντέτα που τους χωρίζει, **διακρίνονται για τον κώδικα τιμής τους, τη φιλοπατρία, το ετοιμοπόλεμο πνεύμα κατά των κατακτητών Τούρκων, το ηρωικό τους ήθος.**

Διαμέσου του μύθου, παρελθόν-παρόν συναιρείται σε ένα «διαχρονικό παρόν», στο οποίο η ιστορία αποτελεί βίωμα των ηρώων και το αγωνιστικό φρόνημα στοιχείο της πολιτισμικής ταυτότητας.

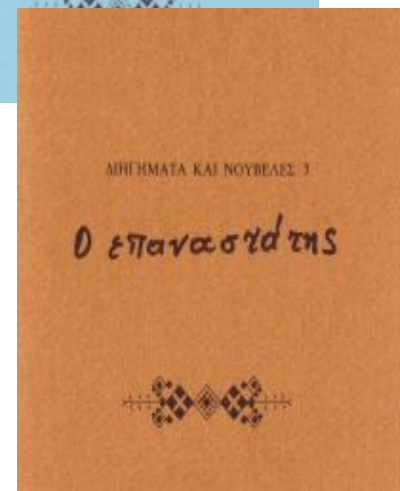
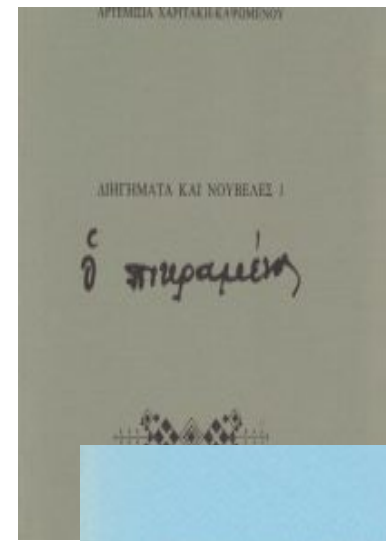

Ο ήρωας-πρόμαχος

«η ιδιότητα του Προμάχου αποτελεί συστατικό στοιχείο πολιτισμικής εντοπιότητας»

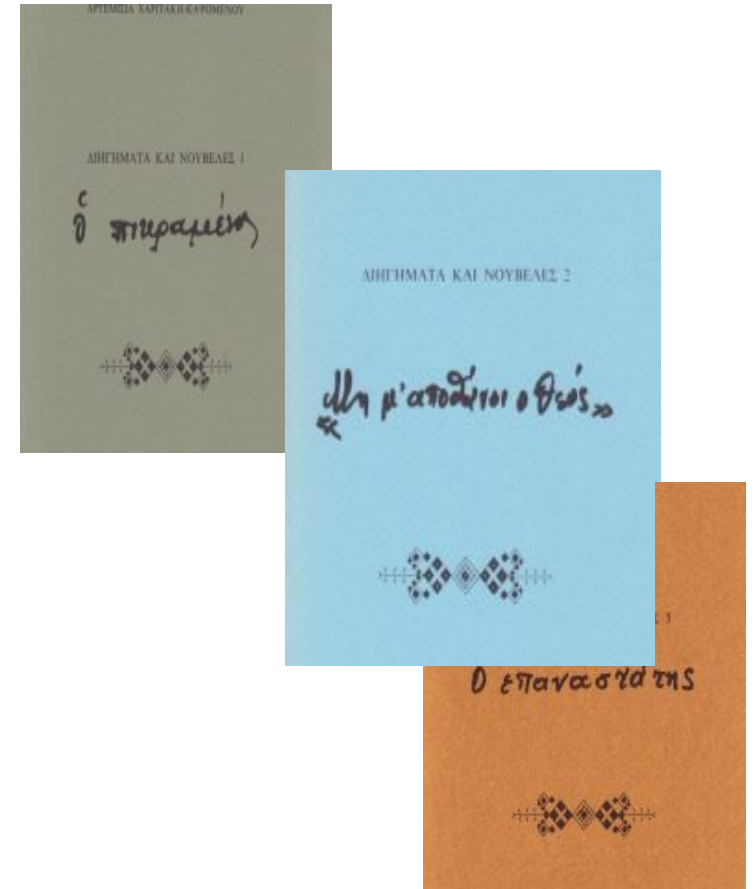
Ο ήρωας-πρόμαχος, αποτελεί τον χαρακτηριστικό ήρωα της λαϊκής προφορικής παράδοσης, «που είναι έτοιμος κάθε στιγμή να θυσιάσει τη ζωή του για να προασπίσει την κοινότητά του» και «ορίζεται πρωταρχικά από την αίσθηση της κοινωνικής ευθύνης, η οποία εκδηλώνεται ως οργανικό στοιχείο της προσωπικότητάς του, σα δεύτερη φύση»

Σε πολλά διηγήματα της Χαριτάκη-Καψωμένου με αναφορές στην Τουρκοκρατία, δραματοποιείται διαμέσου του μύθου ο ήρωας-πρόμαχος της κοινότητας! Πέρα και πάνω από και διαπροσωπικές συγκρούσεις και πάθη

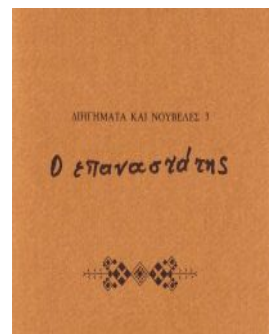
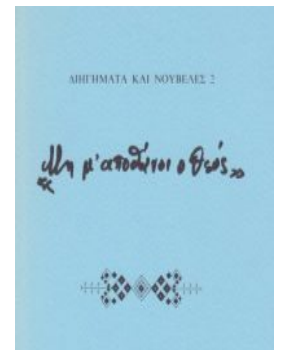
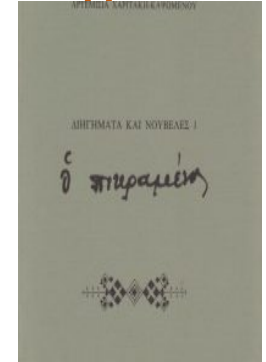
Το βίωμα της διαχρονικής συνέχειας και διάρκειας του ελληνισμού, ως διακριτικό γνώρισμα πολιτισμικής εντοπιότητας

- η ιστορική πραγματικότητα μετασχηματίζεται σε ιστορικό βίωμα, ζωντανό και ενεργό, σε αίσθημα ενότητας και συνοχής παρελθόντος-παρόντος.
- Θα λέγαμε δηλαδή ότι *«πρόκειται για ένα διαφορετικό χειρισμό της ιστορικής ύλης, που υπερβαίνει τη διχοτομία παρελθόν – παρόν και ενσωματώνει την ιστορική διαχρονία στην παρούσα στιγμή.»* (Καψωμένος 2011α: 61).

Πολιτισμικά πρότυπα με βάση τη σύλληψη του χρόνου (ευθύγραμμη εξέλιξη vs. κυκλικός χρόνος)

Η αντίληψη αυτή της ιστορίας ουσιαστικά διακρίνεται από την αιτιοκρατική λογική του ιστορικισμού και προσγράφεται σε μια μακρόχρονη πνευματική παράδοση που εμπεριέχει τη βιωματική αρχή της ενότητας της στιγμής με την αιωνιότητα, του νυν με το αιέν. Υπό το πρίσμα αυτής της σύλληψης του χρόνου και της ιστορίας, απορρίπτεται ως αφελής η ιδέα της συνεχούς ευθύγραμμης εξέλιξης των ανθρώπινων κοινωνιών προς την τελειότητα, η οποία χαρακτηρίζει τη δυτική σκέψη, το δυτικό ορθολογισμό. Αντίθετα, στην ελληνική παράδοση, μέσα από το βίωμα συναίρεσης παρελθόντος – παρόντος, οδηγούμαστε στην αντίληψη του κυκλικού χρόνου, που κλείνει μέσα του χαρές και λύπες, ανόδους και πτώσεις, ζωή και θάνατο (Καψωμένος, 2011α· 2011β· 2012β, Καλοκύρη, 2013).

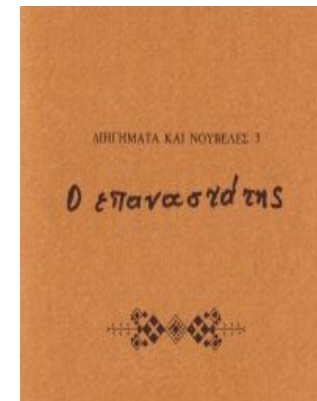
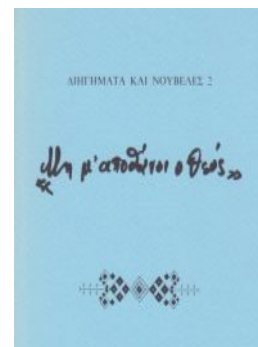
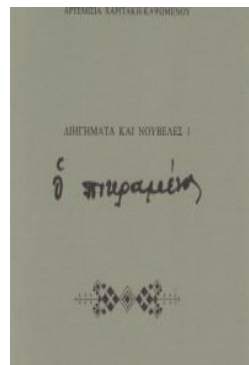
Πολιτισμικοί κώδικες

Η τραγικότητα ως προϊόν συγκρούσεων και αντιφάσεων

- Η τραγικότητα δημιουργείται μέσα από αντιφάσεις και συγκρούσεις ανάμεσα στις τροπικότητες

θέλω/μπορώ/ πρέπει/ αγνοώ/ γνωρίζω (Greimas, 1986).

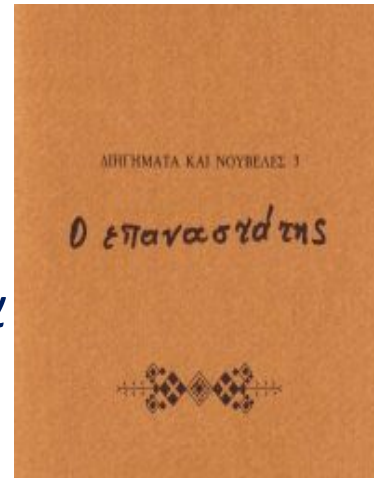
- Τουρκοκρατία- επαναστάσεις, διωγμοί, εσωτερικά πάθη (περήφανες κορυφές μα και βαθιές χαράδρες), κοινωνικές διαφορές...

Η αντίληψη του κυκλικού χρόνου συνδέεται με δυο χαρακτηριστικά βιώματα: την προτεραιότητα των αξιών ζωής και την αντίληψη της τραγικότητας του ανθρώπου και του κόσμου

Χαρακτηριστικά, το διήγημα της Α. Χαριτάκη «**Φονεμένη βάρδια**» τελειώνει με τη φωνή της ενδοδιηγητικής αφηγήτριας, της θείας, που καθηλώνει με τις ιστορίες της, μεταφέροντας το παρελθόν των παθών της Κρήτης στο παρόν

«Χρόνια εβάσταξε η πίκρα. Και στο πανηγύρι μας τ' Αι-Γιωργιού κοντυλιά δεν εγροίκας, μήτε γέλιο μήτε αστείο. Πανηγυριώτες ήρχουνταν μόνο όσοι είχανε τάσιμο, και στα συγγενικά σπίτια που τους καλούσανε ετρώγανε σιωπηλά επίνανε το κρασί τους κι εσυχωρούσανε των αποθαμένω κι αδικοθανατισμένω. Μα σιγά σιγά εκατακάθιζε η πίκρα κι αρχίνιζε να ξεφυτρώνει η χαρά σαν την πρασινάδα τ' ακροχείμωνο. Εσιάζανε και τα πράματα, ήρθε κι η Λευτεριά, χαρά μεγάλη και καημός ασήκωτος για την ξαγορά τη βαριά που' δωκε η κάθε οικογένεια, παλικάρια σκοτωμένα, λιόφυτα, σπίτια καημένα... μην τα ρωτάτε. Ήρθε ώρα κι εχόρεψαν οι νιοι, τραγουδήσανε οι μεγάλοι τα λυπητερά τραγούδια του πολέμου και του θανάτου. Ετραγουδήσαμε ούλοι στην υστεριά. Είναι να γενεΐ! Δε ζει ο άνθρωπος χωρίς το τραγούδι. Πια και παρά το ψωμί τού κάνει ανάγκη. Πώς αλλιώς να πάρει αέρα η καρδιά! Ελάτε δα να πούμε το τραγούδι «Του αντρειωμένου» να αναντρανίσουμε, να πάει η πίκρα κάτω.»

Φύση - άνθρωπος

Στενή συνάρτηση

- Η φύση δηλαδή αποτελεί το *πεδίο αναφοράς*, τον πόλο πάνω στον οποίο *προβάλλονται συναισθήματα και αξιολογήσεις*, με *κυρίαρχα εκφραστικά μέσα την παρομοίωση και τη μεταφορά*.
- η *εικονοπλασία* τροφοδοτείται από τα χαρακτηριστικά του κρητικού τοπίου,
- ενώ στο πεδίο των δρώντων προσώπων η Φύση σηματοδοτείται ως *Βοηθός του ανθρώπου*, ως παρηγοριά και καταφύγιο στις δυσκολίες του, ως αντίστιξη, ως διαφυγή στη δυστυχία του.

Π.χ. ο έρωτας ως ξεχείλισμα ψυχισμού–συναισθημάτων βιώνεται σε συνάρτηση με τη φύση από τον Κολυβέ στο διήγημα «Μη μ' αποθάνει ο θεός»:

Ευρισκόταν τώρα σ' εκείνες τις ευτυχισμένες στιγμές που τούφερνε η γυναικεία ομορφιά, στο ψήλωμα εκείνο της ψυχής και στην αλαφράδα του κορμιού, που νόμιζε πως ο κόσμος απλωνόταν μπροστά του σαν φουντωμένο τριαντάφυλλο και δεν είχε παρά ν' απλώσει το χέρι του να το κόψει.

(Χαριτάκη 1988: 15)

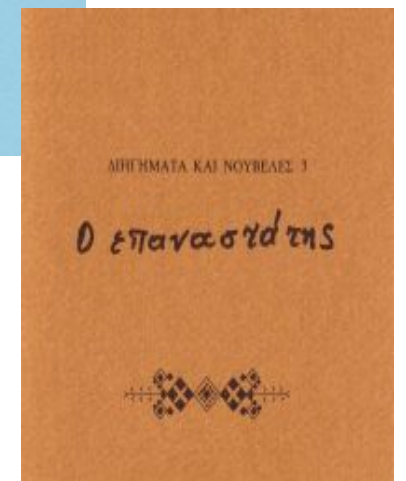
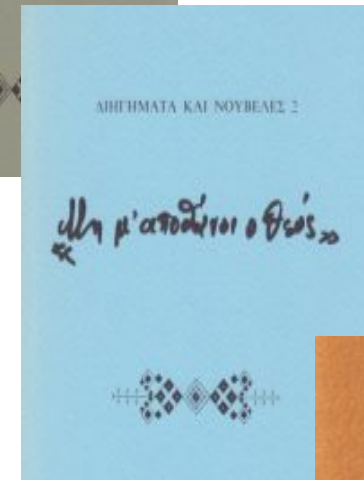
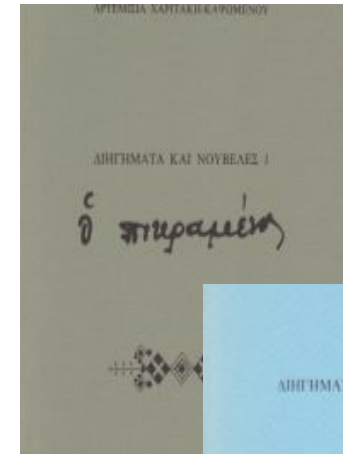
Η γυναικεία ταυτότητα στο έργο της Χαριτάκη- Καψωμένου

Πηγή φιλοτιμίας και έμπνευσης στον
αγώνα κατά των Τούρκων

Έξυπνη, δυναμική

Ισότιμη στον αγώνα της ζωής

Οπτική γυναικείας χειραφέτησης

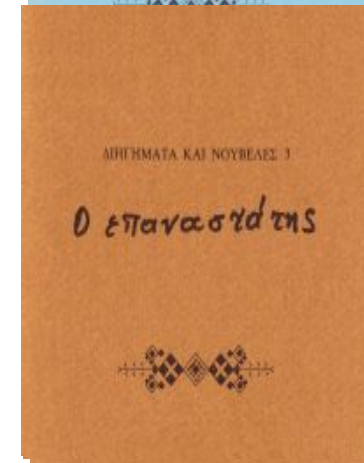
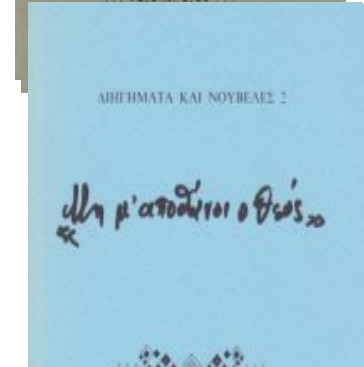
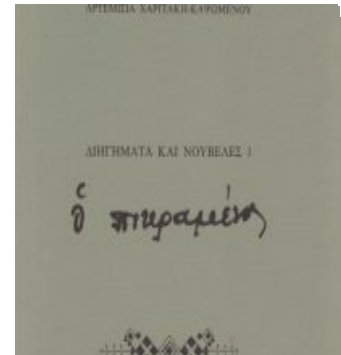
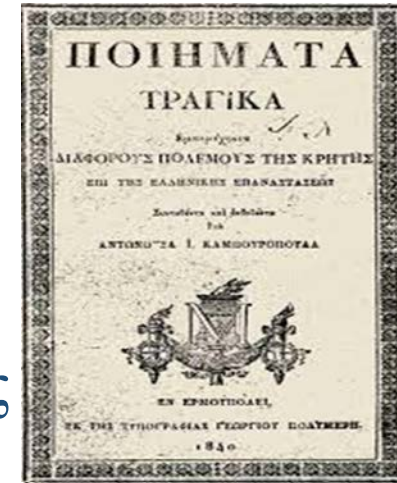

Συγκλίσεις πολιτισμικών κωδίκων στο έργο των Κρησών συγγραφέων Αντωνούσας Καμπουράκη (1790-1875) και Αρτεμισίας Χαριτάκη-Καψωμένου (1911-2002)

Πέρα από διαφορές εποχής, μόρφωσης, στόχων γραφής, στο έργο τους ανιχνεύονται διακριτικά γνωρίσματα της παραδοσιακής κουλτούρας, όπως

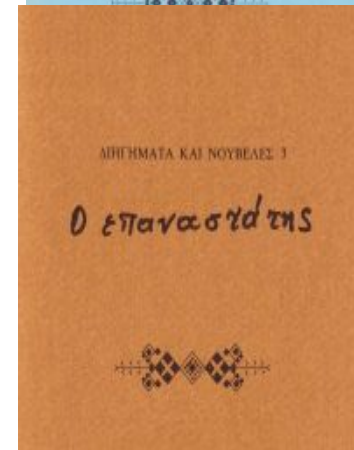
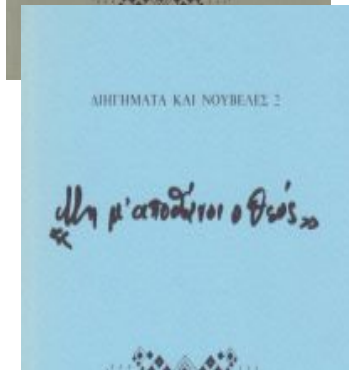
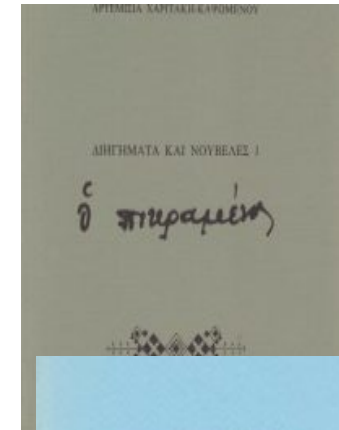
- η βαρύτητα της ιστορίας στην προσωπική και εθνική ζωή,
- η αίσθηση συνύπαρξης παρελθόντος – παρόντος,
- η κυκλική σύλληψη του χρόνου και η συνακόλουθη αίσθηση της τραγικότητας της ανθρώπινης συνθήκης.
- η ανταπόκριση ανθρώπου – φύσης
- η πίστη στη γυναικεία ελευθερία και ισότιμη συμμετοχή στην κοινωνία

Πέρα από τις ιδιαιτερότητες και διαφορές τους, διαλεγόμενα με την παράδοση, συνεισφέρουν γόνιμα στην καίρια προβληματική της πολιτισμικής μας αυτογνωσίας και της αναζήτησης αξιών για τη σύνθεση ενός σύγχρονου ανθρωπιστικού πολιτισμού

Σας ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας!

Βασιλεία (Λιάνα) Καλοκύρη

Βιβλιογραφία (1)

Πηγές – Λογοτεχνικά κείμενα:

Ρούσου, Β. (εισαγωγή-επιμέλεια). *Αντωνούσα Καμπουράκη. Ποιήματα Τραγικά*. Αθήνα, Στιγμός, 2021.

Χαριτάκη-Καψωμένου, Α. *Διηγήματα και Νουβέλες 1 Ο πικραμένος*. 1984, Αθήνα, Εστία- διαθέσιμο: <https://www.eks-ik.eu/vivliopoleio/product-tag/artemisia-charitaki-kapsomenou/>

Χαριτάκη-Καψωμένου, Α. *Διηγήματα και Νουβέλες 2 Μη μ' αποθάνει ο Θεός*, 1988, Αθήνα, Εστία- διαθέσιμο: <https://www.eks-ik.eu/vivliopoleio/product-tag/artemisia-charitaki-kapsomenou/>

Χαριτάκη-Καψωμένου, Α. *Διηγήματα και Νουβέλες 3 Ο επαναστάτης*, 1993, Αθήνα, Εστία- διαθέσιμο: <https://www.eks-ik.eu/vivliopoleio/product-tag/artemisia-charitaki-kapsomenou/>

Μελέτες – θεωρία – μεθοδολογία:

Καλοκύρη, Β. (1996). Η κοινωνιολογική Σημειωτική του Pierre V. Zima». *Θαλλώ, Περιοδική έκδοση του συνδέσμου φιλολόγων νομού Χανίων*, τεύχος 8, Καλοκαίρι 1996, σ. 137-152. ISSN 1106-1723

Καλοκύρη, Β. (2011). Πολιτισμική εντοπιότητα και παγκοσμιότητα στο έργο της Αρτεμισίας Χαριτάκη. Πεπραγμένα του Ι΄ Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου (Χανιά, 1-8 Οκτωβρίου 2006), τόμος Γ5, Νεοελληνική Περίοδος (Τα Γράμματα στην Κρήτη – Κρήσες και Κρήτες συγγραφείς: Ποίηση και πεζογραφία). Φιλολογικός Σύλλογος «ο Χρυσόστομος», Χανιά, 481-493. 16. , ISBN (vol) 978-960-95580-0-6. ISBN (set) 978-960-86480-2-9

Καλοκύρη, Β. (2017). «Τουρκοκρατία και απελευθερωτικοί αγώνες της Κρήτης στο λογοτεχνικό έργο Κρητών: Ιστορικό βίωμα και πολιτισμική ταυτότητα στην πεζογραφία της Α. Χαριτάκη και του Ν. Ε. Παπαδογιαννάκη.» . Μαν. Ανδρουλιδάκης (Επιμ.), Το Ηράκλειο και η Κρήτη από την τελευταία περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας ως την ένωση με την Ελλάδα (1866-1913). Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου (23-26 Οκτωβρίου 2013), σελ. 530-536. Ηράκλειο: Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη.

Καψωμένος, Ε. Γ. (1979). Αναδρομές στο ιστορικό παρελθόν. *Το σύγχρονο ιστορικό κρητικό τραγούδι. Η δομή κι η ιδεολογία του*. Αθήνα: Θεμέλιο, 255-261. (2^η έκδ. *Το κρητικό ιστορικό τραγούδι*. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος, 1987.)

Καψωμένος, Ε. Γ. (1980). Η αντίθεση φύση vs. κουλτούρα στο ελληνικό δημοτικό τραγούδι. *Σημειωτική και κοινωνία*. Αθήνα: Οδυσσέας.

Βιβλιογραφία (2)

Μελέτες – θεωρία – μεθοδολογία:

- Καψωμένος, Ε. Γ. (1990). *Κώδικες και σημασίες*. Αθήνα: Αρσενίδης [110-135: «Εισαγωγή στην κοσμολογία του Σικελιανού»].
- Καψωμένος, Ε. Γ. (1992). *“Καλή ’ναι η μαύρη πέτρα σου”*. Ερμηνευτικά κλειδιά στο Σολωμό. Αθήνα: Εστία.
- Καψωμένος, Ε. Γ. (1996). *Δημοτικό τραγούδι. Μια διαφορετική προσέγγιση*. Αθήνα: Πατάκης.
- Καψωμένος, Ε. Γ. (1998). *Ο Σολωμός και η ελληνική πολιτισμική παράδοση. Ερμηνευτική μελέτη*. Αθήνα: Βουλή των Ελλήνων
- Καψωμένος, Ε. Γ. (2002). *Αναζητώντας το χαμένο ευρωπαϊκό πολιτισμό. Νεοελληνική ποίηση και πολιτισμική παράδοση*. Αθήνα: Πατάκης.
- Καψωμένος, Ε. Γ. (2003). *Αφηγηματολογία. Θεωρία και μέθοδοι ανάλυσης της αφηγηματικής πεζογραφίας*. Αθήνα: Πατάκης.
- Καψωμένος, Ε. Γ. (2004). Ο Σολωμός και η Ευρώπη. *Πρακτικά του Ζ’ Πανιονίου Συνεδρίου, Α’, Πρώτο Τμήμα, Ζητήματα πολιτιστικής ιστορίας*. Αθήνα, 259-276.
- Καψωμένος, Ε. Γ., (2004). Συγχρονικοί και διαχρονικοί κώδικες ανάγνωσης. *Μνήμη Άλκη Αγγέλου. Τα άφθονα σχήματα του παρελθόντος*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press, 333-347.
- Καψωμένος, Ε. Γ., 2005. *Ο ποιητής Οδυσσέας Ελύτης. Ερμηνευτικά ζητήματα*. Εκδόσεις Περί τεχνών: Πάτρα
- Καψωμένος, Ε. Γ. (2007). Η αρχή της συνύπαρξης των αντιθέτων. Ένας αισθητικός και πολιτισμικός κώδικας στη νεοελληνική λογοτεχνία. *Πρακτικά Γ’ ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών* (Βουκουρέστι, 2006). *Ο ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην εποχή του Διαφωτισμού και τον εικοστό αιώνα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 23-36.
- Καψωμένος, Ε. Γ. (2007). Πολιτισμοί της εντοπιότητας. Από το χθες στο αύριο. *5ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. Παιδεία, Έρευνα, Τεχνολογία. Από το χθες στο αύριο*. Μέτσοβο, 27-30 Σεπτεμβρίου 2007.
- Στο: http://www.ntua.gr/MIRC/5th_conference/ergasies/13%20ΚΑΨΩΜΕΝΟΣ%20ΕΡΑΤΟΣΘΕΝΗΣ.pdf

Βιβλιογραφία (3)

Καψωμένος, Ε. Γ. (2008). *Το δημοτικό τραγούδι. Μια διαφορετική προσέγγιση*. Αθήνα: Πατάκης

Καψωμένος, Ε. Γ. (2011). Πολιτισμοί του χώρου και Πολιτισμοί του χρόνου. (Εισαγωγικός Λόγος στο Ι΄ Διεθνές Κρητολογικό Συνέδριο, 1 Οκτωβρίου 2006, Χανιά). Στο Ε. Γ. Καψωμένος (Επιμ.), *Πεπραγμένα Ι΄ Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου, Τμήμα Γ΄: Νεοελληνική περίοδος*. Τόμος Α΄ (σσ. 33-66). Χανιά: Φιλολογικός Σύλλογος Χανίων “Ο Χρυσόστομος”.

Καψωμένος, Ε. Γ. (2011). «Η νεοελληνική κουλτούρα και το μεσογειακό πολιτισμικό πρότυπο». *Νέος Ερμής ο Λόγιος*, τεύχος 1, Ιανουάριος–Απρίλιος 2011, 47-70. (ηλεκτρ. διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.emep.gr/sites/default/files/pdf/NEL_2011_1-1_47.pdf).

Καψωμένος, Ε. Γ. (2012). Πολιτισμικοί κώδικες στον Ερωτόκριτο. *Ο κόσμος του Ερωτόκριτου και ο Ερωτόκριτος στον κόσμο. Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου* (Σητεία, 31.7. - 2.8. 2009). Επιμέλεια Τασούλα Μ. Μαρκομιχελάκη. Ηράκλειο. Έκδοση Δήμου Σητείας, 63-76.

Καψωμένος, Ε. Γ. (2012). Το ιστορικό βίωμα στην Κυπριακή Λογοτεχνία στο: Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο «Οι τέχνες και τα γράμματα στην Κύπρο». Αφιέρωμα στην Κύπρο για τα πενήντα χρόνια από την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας (5-8 Αυγούστου 2010). Χανιά-Λευκωσία, 185-218.

Μουτζούρης, Κ. (2002). «Μνήμη Αρτεμισίας Χαριτάκη-Καψωμένου (1911-2002)», *Θαλλώ* 13: 219-221.

Ντενίση, Σ. (2006). «*Ευανθία Καΐρη, Αντωνούσα Καμπουράκη, Μαρία Μηχανίδου*»

Ριζάκη, Ε. (2007). *Οι “γράφουσες” Ελληνίδες, σημειώσεις για τη γυναικεία λογοσύνη του 19ου αιώνα*, Αθήνα, σ. 143-165

Βιβλιογραφία (4)

Φουρναράκης, Κ. (2010). «Η διαμόρφωση μιας ανεξάρτητης γυναικείας ταυτότητας στο πρώτο μισό του 19ου αιώνα· η περίπτωση της ποιήτριας Αντωνούσας Καμπουράκη»,

https://www.eens.org/EENS_congresses/2010/Fournarakis_Konstantinos.pdf στο:

[Ταυτότητες στον ελληνικό κόσμο \(από το 1204 έως σήμερα\) : Δ' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών Γρανάδα, 9-12 Σεπτεμβρίου 2010 : πρακτικά ; Identities in the Greek world \(from 1204 to the present day\) : 4th European Congress of Modern Greek Studies Granada, 9-12 September 2010 : proceedings / επιμέλεια Κωνσταντίνος Α. Δημάδης](#) σελ 287-301) [βλ.

πληροφορίες έκδοσης:

http://georgakas.lit.auth.gr/simikta/index.php?option=com_chronoforms&chronoform=searchBy&author=15512]

Φουρναράκης, Κ. (2014) (επιμ.) *Η Λάμπρω*. [Τραγωδία της Καμπουράκη]

Dora d' Istria (1863). *Excursions en Roumelie et en Moree par madame Dora d' Istria*, v.1, Zurich- Meyet et Zeller, Paris-J. Cherbuliez, σ.313.

Greimas, A. J. (1986) [1966]. *Sémantique structurale. Recherche de méthode*. Paris: P.U.F. [ελλην. έκδ.: 2005. *Δομική σημασιολογία. Αναζήτηση μεθόδου*. Μτφρ. Γιάννης Παρίσης. Επιμ. Ε.Γ. Καψωμένος. Αθήνα: Πατάκης]

GREIMAS, A. J. (2005). *Δομική Σημασιολογία. Αναζήτηση Μεθόδου*. (επιμ. Ε.Γ. Καψωμένος). Αθήνα: Πατάκης

Zima P. V., 1985. *Manuel de sociocritique*. Paris: Picard